

sonra Prag'a giderek tarih, sanat tarihi, arkeoloji ve şarkiyata yöneldi. Adolf Grohmann ve Max Grünert'ten Sâmî dil-leri ve edebiyatları, özellikle de Arapça, Jan Rypka ve yine Grünert'ten Farsça ve Türkçe okudu; ayrıca yoğun bir şekilde Slav dilleri ve edebiyatlarıyla ilgilendi. 1929'da Leipzig Üniversitesi'nin şarkiyat bölümüne girdi ve August Fischer, Heinrich Zimmern, Johannes Friedrich, Hans Stumme gibi ünlü ilim adamlarının öğrencisi oldu. 1931 yılında Prag'a dönerek A. Grohmann'ın yanında *Studien zur arabischen Epistologie* başlıklı teziyle doktor oldu; arkasından kısa bir süre için Berlin'e gidip Willy Bang Kaup ve H. H. Schaeder'den ders aldı. 1932 sonlarında İtalya ve Kuzey Afrika'ya gitti. 1933 yılında Viyana'da Zeki Velidi Togan ile tanıştı ve onun etkisi altında Orta Asya tarihiyle, daha çok da tarihçi-devlet adamı Reşîdüddin Fazlullah-ı Hemedânî ile ilgilenmeye başladı.

Jahn, 1934 yılında Türkiye'ye yaptığı ilk seyahatinden sonra 1935'te Prag Üniversitesi Kütüphanesi'nde çalışmaya başladı. 1936'dan itibaren Prag'daki Deutsche Karls-Universität'te Türkçe okutmanı oldu. 1938'de doçentliğe yükseldi. 1942'de Halle'de kütüphane idareciliği yaparken üniversitede ders vermeye başladı. Ancak ertesi yıl tercüman olarak askere çağrıldı. II. Dünya Savaşı'ndan sonra Utrecht Üniversitesi'nde Türk ve Slav filolojisi öğretim üyeliğine tayin edildi. 1951 yılından itibaren Leiden Üniversitesi'nde Johannes Heindrik Kramers'in ölümü üzerine boşalan Türkoloji ve İranistik öğretim üyeliğini de üstlendi ve her iki üniversitedeki görevlerini 1969'da emekli oluncaya kadar sürdürdü. 1969-1983 yıllarında Viyana Üniversitesi'nde misafir profesör sıfatıyla Orta Asya tarihi üzerine ders verdi. 1970'te Avusturya İlimler Akademisi'ne (Die Österreichische Akademie der Wissenschaften) muhabir üye seçildi ve bu kurum

onun çok sayıda eserini yayımladı. 1983 yılında Hollanda'ya döndü ve uzun bir hastalık döneminden sonra 7 Kasım 1985 tarihinde Utrecht'te öldü. 1955'te *Central Asiatic Journal* adlı dergiyi çıkarmaya başlayan ve ölümüne kadar editörlüğünü yürüten Karl Jahn, XXIV. Milletlerarası Şarkiyat Kongresi'nde (Münih, 4 Eylül 1957) kurulan ve ondan sonra her yıl toplanan Permanent International Altaistic Conference'a (PIAC) sürekli katılıp bu toplantıların üçünü organize etmiş, 1979 yılında Indiana University Prize for Altaic Studies altın madalyasıyla ödüllendirilmiştir.

Telif, tercüme, tahkiki neşir ve makale şeklinde çok sayıda eser bırakan Karl Jahn'ın büyük yekün tutan makaleleri, başta kendi kurduğu *Central Asiatic Journal* ile *Anzeiger der Österreichischen Akademie der Wissenschaften in Wien* ve *Journal of Asian History* olmak üzere çeşitli dergilerde yayımlanmıştır. Çalışmalarının çoğu Reşîdüddin Fazlullah-ı Hemedânî ve özellikle onun *Câmi'u't-tevârih*'i hakkındadır. Jahn, objektiflik açısından çağdaşlarının çok önünde giden ilk dünya tarihçisi olarak tanıttığı Reşîdüddin'in 650. ölüm yıldönümünde (Kasım 1969) Tahran ve Tebriz'de milletlerarası bir sempozyum düzenlenmesine de ön ayak olmuştur.

Eserleri. 1. *Geschichte Gâzân-Hân's aus dem Ta'rih-i Mubârak-i Gâzânî des Raşid al-Dîn* (London 1940; İsfahan 1336 hş.). Doçentlik tezi olan kitap *Câmi'u't-tevârih*'in I. cildinin neşridir. 2. *Geschichte der İlḥâne Abâgâ bis Gaiḥâtü des Raşid al-Dîn (1265 bis 1295)* (Wien-Prag 1941; Gravenhage 1957). *Câmi'u't-tevârih*'in Abaka Han, Ahmed Teküder, Argun Han ve Geyhatu ile ilgili bölümünün neşridir. 3. *Histoire universelle de Rasid al-Dîn Fadl Allah Abul-Khair, I, Histoire des Francs* (Leiden 1951; tıpkıbasım Tahran 1339). *Câmi'u't-tevârih*'in Franklar'la ilgili kısmının Fransızca şerhi ve tercümesidir (Almanca'sı, *Die Frankengeschichte des Rasid ad-Dîn*, Wien 1977). 4. *Rasid al-Dîn's History of India* (The Hague 1965). *Câmi'u't-tevârih*'in Hindistan'la ilgili kısmının İngilizce tercümesidir (Almanca'sı, *Die Indiensgeschichte des Rasid ad-Dîn*, Wien 1980). 5. *Die Geschichte der Oğuzen des Raşid ad-Dîn* (Wien 1969). *Câmi'u't-tevârih*'in Oğuzlar'la ilgili kısmının şerh ve tercümesidir. 6. *Die Chinesgeschichte des Raşid ad-Dîn* (Wien 1971). *Câmi'u't-tevârih*'in Çin'le ilgili kısmının Sinolog Her-

bert Franke'nin yardımıyla yapılmış şerh ve tercümesidir. 7. *Die Geschichte der Kinder Israels des Raşid ad-Dîn* (Wien 1973). *Câmi'u't-tevârih*'in İsrâiloğulları tarihiyle ilgili kısmının şerh ve tercümesidir.

Karl Jahn'ın bazı önemli makaleleri de şunlardır: "Vom frühislamischen Briefwesen. Studien zur islamischen Epistologie der ersten drei Jahrhunderte der Hira auf Grund der arabischen Papyri" (*Ar.O*, sy. 9 [1937], s. 153-200); "Cihan Tarihçisi Olarak Raşidüddin" (*İTED*, III/3-4 [1959-1960], s. 227-236); "The Still Missing Works of Rashid al-Dîn" (*CAJ*, IX/2 [1964], s. 113-122); "Universalgeschichte im islamischen Raum" (*Mensch und Weltgeschichte* [ed. Alexander Randa], München 1969, s. 145-170); "Die ältesten schriftlich überlieferten türkischen Märchen" (*CAJ*, XII/1 [1968], s. 45-63); "Die Erweiterung unseres Geschichtsbildes durch Rashid ad-Dîn" (*Anzeiger der Österreichischen Akademie der Wissenschaften in Wien*, sy. 107 [1970], s. 139-149).

BİBLİYOGRAFYA :

Necib el-Akili, *el-Müstefrikân*, Kahire 1980, II, 324; *Bibliographie der Deutschsprachigen Arabistik und Islamkunde* (ed. Fuat Sezgin), Frankfurt 1992, XV, 52-54; I. Laude-Cirtautas, "Karl Jahn (1906-1985)", *CAJ*, XXX (1986), s. 1-6; Walther Heissig, "Karl Jahn (1906-1985)", *Isl.*, LXIV (1987), s. 4-5; Ramazan Şeşen, "Câmiu't-tevârih", *DİA*, VII, 132-134.

HİLAL GÖRGÜN

JANSKY, Herbert (1898-1981)

Avusturyalı Türkolog ve tarihçi.

Viyana'da doğdu. 1917'de Viyana Üniversitesi'nin Şarkiyat Enstitüsü'ne girdi. Doğu dilleri, İslâmî ilimler ve tarih okudu. *Die Eroberung Syriens durch Sultan Selim I.* adlı teziyle 1922'de doktor oldu. I. Dünya Savaşı'nın ardından daha iyi gelir sağlayacak bir meslek elde edebilmek için 1921-1923 yıllarında Viyana Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nde ve Ticaret Yüksek Okulu'nda okudu. 1923'ten sonra bir yandan Avusturya Doğu Ticaret Odası müşavirliği, bir yandan da Viyana mahkemelerinde yeminli tercümanlık yaptı.

1933 yılında Viyana Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'nin Türkoloji bilim dalında doçent, 1940'tan itibaren de profesör olan Jansky'nin dil öğrenim ve öğretimindeki başarısı, bulunduğu fakültede Doğu dilleri öğretim üyeliğine yükseltilmesini

Karl Jahn

ve 1940-1944 yılları arasında Viyana'daki Askerî İstihbarat Dairesi'nde özel müşavirlik ve bu daireye bağlı Askerî İstihbarat Tercümanlık Okulu'nda Türkçe, Arapça, Farsça, Rusça ve Yunanca hocalığı yapmasını sağladı. 1962'den itibaren üniversitedeki görevlerine ek olarak Hammer-Purgstall Cemiyeti'nin müdürlüğüne getirildi. 1968'de emekliye ayrıldı; fakat cemiyetteki hocalık hizmetini ölümüne kadar sürdürdü.

Başlıca Batı dillerinin dışında Türkçe, Arapça, Farsça, İbrânîce, Rusça ve Yunanca bilen Jansky dil, edebiyat, tarih ve folklor alanlarında geniş bilgi sahibiydi. 1971'de Türkiye ile Avusturya arasındaki ticarî ilişkileri düzenlemek üzere Ankara'ya gelen heyette yer aldı. 1973 yılında, kuruluşunun ellinci yılı münasebetiyle Türkiye Cumhuriyeti tarafından kendisine Türk kültürüne ve tarihine yaptığı hizmetlerine karşılık bir takdîrname gönderildi. 1978'de Avusturya hükümeti bilim adamlarına verilen nişanın en yüksek derecesini taktı.

Türkçe'nin ağız özelliklerini iyi bilmesi, Türk kültürünü Türkistan'dan Anadolu'ya, İdil boylarından Rumeli'ye kadar dinî inançları, töreleri, müziği, folkloru, saz ve tekke şiiri, tasavvuf ve divan edebiyatıyla birbirini tamamlayan bir bütün olarak görmesi ve bunları tarihin ışığı altında değerlendirmesi Jansky'ye çok yönlü sağlam bilgilere dayanan geniş bir görüş ufku kazandırmıştır. Jansky'ye göre Türkçe zengin ve mükemmel bir dildir. Onun ilim ve sanat dili özelliğini geliştirmek için kendi cevherini işlemek, fakat bunu yaparken tarihî bağlantısını daima gözetmek ve nesiller arasında anlaşmayı sağlamak gerekir. Jansky, Osmanlı Türkçesi'ndeki terimlerin Arapça, Farsça gibi yabancı dillerden alınmış dahi olsa artık bu dilin kendi malı sayıldığı için atılmaması gerektiğini savunur. Jansky Türk edebiyatını, bu edebiyatın asıl kaynağını teşkil

eden ve geçmişten günümüze kadar gelen Türk kültür ve folklorunun İslâmî unsurlarla yoğrularak oluşturduğu halk hikâyeciliğinin, türkülerin, saz şiirinin, tekke şiirinin, tasavvufun, tarikatların ve daha pek çok unsurun bir bütünü olarak görmüştür. Tarih alanında ise özellikle Selçuklu ve Osmanlı tarihlerini incelemiştir. Türkler'in Ortadoğu'ya hâkimiyeti, Osmanlılar'ın kuruluşu, Balkanlar'a ve Orta Avrupa'ya yayılışları ile bu ülkelerde bulundukları süre boyunca siyaset, kültür, medeniyet ve sanat alanında gösterdikleri faaliyetler üzerinde durmuştur.

Eserleri. 1. *Die Eroberung Syriens durch Sultan Selim I.* (doktora tezi, 1922). 2. *Gesänge russischer Kriegsgefangener: Krimtatarische Gesänge* (Wien - Leipzig 1930). Eserde Rus savaş esirlerinden Kırım Tatarcası'yla türküler bulunmaktadır. 3. *Gesänge russischer Kriegsgefangener. Baschkirdische Gesänge* (Wien - Leipzig 1939). Bu eserde de Rus savaş esirlerinden Başkurtça türküler yer almaktadır. 4. *Die Türken im Donauraum* (Wien 1939). Tuna bölgesindeki Türkler hakkındadır. 5. *Lehrbuch der türkischen Sprache* (Leipzig 1943; Wiesbaden 1966 [6. baskı], 1976 [9. baskı]). Türkçe ders kitabıdır. Emile Missir tarafından iki cilt halinde Fransızca'ya tercüme edilen kitap (*I. Introduction au turc, II. Eléments de langue turque*, Paris 1949), Avrupa'daki üniversitelerin pek çoğunda Türkçe öğretimi için hâlâ kullanılmaktadır. 6. *Volksgesänge von Völker Russlands: Kazantatarische, mischärische, westsibirisch-tatarische, nogaitatarische, turkmenische, kirgisische und tscherkessisch-tatarische Gesänge* (Wien 1952). Eserde Rusya halklarından Kazan Tatarcası, Mişerce, Batı Sibirya Tatarcası, Nogay Tatarcası, Türkmen Türkçesi, Kırgız Türkçesi ve Çerkez Tatarcası ile türküler bulunmaktadır. 7. *Vergleichende Volksliedkunde als Hilfsmittel der Völkerpsychologie* (Actes du IVe Congrès International des Sciences Anthropologiques et Ethnologiques, II, Vienne 1952). Halk psikolojisinin anlaşılmasında yardımcı olmak üzere mukayeseli halk şarkıları ihtiva etmektedir. 8. *Deutsch-türkisches Wörterbuch* (Wiesbaden 1961).

Jansky'nin önemli bazı makaleleri de şunlardır: "Neuere Literatur über den Bektaschiorden" (*OLZ*, sy. 29, [1926], Bektâşîlik üzerine yeni bir bibliyografyadır); "Beiträge zur osmanischen Geschichtsschreibung über Agypten" (*Isl.*, sy. 21

[1933]); "Islam und moderne Weltanschauung" (*Die Pyramide*, 2, Innsbruck 1951, İslâm ve modern dünya görüşü hakkındadır); "Selçuklu Sultanlarından Birinci Alaaddin Keykubad'ın Emniyet Politikası" (*60. Doğum Yılı Münasebetiyle Zeki Velidi Togan'a Armağan*, İstanbul 1955); "Über die Liebe zu Gott" (*Jâsin*, III, [Wien 1955], Allah aşkı üzerine Türk tasavvuf şiirinden örnekler ihtiva etmektedir); "Sprachunterricht und Sprachgeschichte in der Turkologie" (*WZKM*, sy. 53 [1956], Türkoloji'de dil öğretimi ve dil tarihine dairdir); "Der Bektaşî-Dichter Edip Harabî" (*WZKM*, sy. 56 [1960], s. 87-98); "War das Hochosmanische eine archaisierende Sprache?" (*a.g.e.*, sy. 58 [1962], Osmanlı Türkçesi yazı dilinin eskiyen bir dil olmadığı hakkındadır); "Zeitgeschichtliches in den Liedern des Bektaşî-Dichters Pir Sultan Abdal" (*Isl.*, sy. 39 [1964]) (çalışmalarının bir listesi için bk. Adıgüzel, VII/1 [1999], s. 113-115).

BİBLİYOGRAFYA :

H. W. Duda, "Herbert Jansky ein Sechziger", *Osterreichische Hochschulzeitung*, sy. 6, Wien 1958, s. 15; a.mlf., "Herbert Jansky ein Siebziger", *WZKM*, sy. 62 (1969), s. 1-6; G. Martin, "Herbert Jansky im Nebenberuf 'Gelehrter'", *Die Furche*, sy. 2, Wien 1965, s. 4; a.mlf., "Herbert Jansky-Nachhall aus den Derwisch-Klöstern", a.e., sy. 30 (1968), s. 4; Abdurrahman Güzel, "Avusturyalı Türkolog Prof. Dr. Herbert Jansky", *TK*, XVI/185 (1978), s. 298-302; a.mlf., "Avusturyalı Türkolog Prof. Dr. Herbert Jansky", *MK*, sy. 39 (1983), s. 26-30; H. Eisenstein, "Herbert Jansky (25. Juni 1898 bis 12. März 1981)", *Af.O.*, sy. 28 (1981-82), s. 278-279; "Wir haben einen Freund verloren", *Islam und der Westen*, 1/2, Wien 1981, s. 18; A. C. Schaendlinger, "Herbert Jansky (1898-1981)", *WZKM*, sy. 74 (1982), s. 11-13; Emel Esin, "Profesör Herbert Jansky (1898-1981)", *TK*, XX/236 (1982), s. 895-897; M. Sani Adıgüzel, "Avusturyalı Türkolog Herbert Jansky'nin Hayatı, Eserleri ve Türk Diline Hizmetleri", *Kastamonu Eğitim Dergisi*, VII/1, Kastamonu 1999, s. 99-116.

NURİ YÜCE

JAPONYA

Asya'nın doğusunda adalar ülkesi.

- I. FİZİKİ ve BEŞERİ COĞRAFYA
- II. TARİH
- III. JAPONYA-OSMANLI İLİŞKİLERİ
- III. ÜLKEDE İSLÂM ve ŞARKİYAT ÇALIŞMALARI

Doğudan ve güneyden Büyük Okyanus'la, kuzeyden Ohotsk deniziyle çevrili olan ve batıda Japon deniziyle Asya anakarasından ayrılan Japonya, dördü büyük çok

Herbert
Jansky